ANALELE A. R.—TOM. XXXVI.—MEM. SECŢ. ISTORICE. No. [illegible].

ACADEMIA ROMÂNĂ

ŞTIRI NOUĂ DIN DACIA MALVENSIS

DE

VASILE PÂRVAN
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE.

CU 10 TABELE ŞI 13 FIGURI IN TEXT.

EXTRAS DIN:
ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE
Seria II. — Tom. XXXVI.
MEMORIILE SECŢIUNII ISTORICE

BUCUREŞTI
LIBRĂRIILE SOCEC & Comp. şi C. SFETEA
LEIPZIG — VIENA
OTTO HARRASSOWITZ. — GEROLD & COMP.
1913. 34.886

Preţul 1 leu.

Analele Societății Academice Române. — Seria I:

Tom. I—XI. — Sesiunile anilor 1867—1878.

Analele Academiei Române. — Seria II: L. B.

Tom. I—X. — Desbaterile și memoriile Academiei în 1879—1888.
Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1878—1888 . . . . 2.—
Tom. XI—XX. — Desbaterile și memoriile Academiei în 1888—1898.
Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1888—1898 . . . . 2.—
Tom. XXI — Desbaterile Academiei in 1898—9 . . . . 5.—
» *XXI.—Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . 6.—
» *XXII.*—Desbaterile Academiei în 1899—1900 . . . . 6.—
» *XXII.—Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . 3.—
» *XXIII.*—Desbaterile Academiei în 1900—1901. . . . . 5.—
» *XXIII.—Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . 4.—
» *XXIV.*—Desbaterile Academiei în 1901—2. . . . . 6.—
» *XXIV.—Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . 3.—
» *XXV.*—Desbaterile Academiei în 1902—3 5,50
» *XXVI.*—Desbaterile Academiei în 1903—4. . . . . 5.—
» *XXVI.—Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . 5.—
» *XXVII*—Desbaterile Academiei în 1904—5 . . . . 8.—
» *XXVII.—Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . 4.—
» *XXVIII.*—Desbaterile Academiei în 1905—6. . . . . 5.—
» *XXVIII.—Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . 6.—
» *XXIX.*—Desbaterile Academiei in 1906—7 . . . . 6.—
» *XXIX.—Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . 8.—
» *XXX*—Desbaterile Academiei în 1907—8 . . . . 5.—
» *XXX.—Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . 6.—
Despre censura în Moldova. IV. Censura sub Grigorie Ghica și desființarea ei, de *Radu Rosetti* . . . . 1.—
Cetatea Neamțului dela podul Dâmboviței în Muscel, de *I. Pușcariu.* —,20
Notiță despre monetele lui Petru Mușat, de *Nicolae Docan* . . . . 1.—
Lupta între Drăculești și Dănești, de *A. D. Xenopol.* . . . . . . 1 —
Contribuțiuni la studiul cronicelor moldovene (Nicolao Costin, Tudosie Dubău, Vasile Dămian), de *Const. Giurescu* . . . . . —,40
Inscripțiile dela Cetatea-Albă și stăpânirea Moldovei asupra ei, de *I. Bogdan* . . . . 1.—
Documentul Răzenilor din 1484 și organiznrea armatei moldovene în sec. XV, de *I. Bogdan* . . . . 1.—
Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1898—1908 . . . . 2.—
Tom. XXXI. — Desbaterile Academiei în 1908—9 . . . . 5.—
» *XXXI.—Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . 10.—
Patruzeci și doi de ani de domnie a Regelui Carol I, de *D. Sturdza.* —,20
Un proces de sacrilegiu la 1836, în Moldova, de *Radu Rosetti* . . —,50
Letopisețul lui Azarie, de *I. Bogdan* 1,60
Cum se căutau moșiile în Moldova la începutul veacului XIX. Condica de răfuealǎ a Hatmanului Răducanu Roset cu vechilii lui pe anii 1798—1812, de *Radu Rosetti* 1,50
Originile asiro-chaldeene ale greutăților romano, de *Mihail C. Suțu.* —,20
Arhiva senatorilor din Chișinău și ocupațiunea rusească dela 1806—1812. I. Cauzele răsboiului. Inceputul ocupației, de *Radu Rosetti* . . . . 2.—
Negru Vodă și epoca lui, de *Dr. At. M. Marienescu* . . . . —,50
Criminalitatea în România, după ultimele publicațiuni statistice, de *I. Tanoviceanu.* . . . . —,30
Arhiva senatorilor din Chișinău și ocupația rusească dela 1806—1812. II. Negoțierile diplomatice și operațiunile militare dela 1807—1812. Amănunte relative la ambele țori, de *Radu Rosetti* 1,50
Unioniști și separatiști, de *A. D. Xenopol* . . . . —,50
» *XXXII.* — Desbaterile Academiei în 1909—1910 . . . . 5.—
» *XXXII.—Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . 14.—
Știri despre veacul al XVIII-lea în țerile noastre după corespondențe diplomatice străine. I, 1700—1750, de *N. Iorga* . . . . . —,50
Arhiva senatorilor din Chișinău și ocupația rusească dela 1806—1812. III. Amănunte asupra Moldovei dela 1808 la 1812, de *Radu Rosetti* 1,60
— IV. Amănunte asupra Țerii-Românești dela 1808 la 1812, de *Radu Rosetti* . . . . 2,—
Despre elementele cronologice în documentele românești, de *N. Docan.* . . . . —,50
Partidele politice în Revoluția din 1848 în Principatele Române, de *A. D. Xenopol* . . . . —,60
Studii privitoare la numismatica Țerii-Românești. I. Bibliografie și documente, de *N. Docan* 1,20

ŞTIRI NOUĂ DIN DACIA MALVENSIS

DE

VASILE PÂRVAN
Membru al Academiei Române.

Şedinţa dela 14 Iunie 1913.

Cunoştinţele noastre despre Oltenia şi Muntenia romană sunt aşà de mărginite şi fragmentare, încât chiar în chestiuni de prima însemnătate, precum e d. p. aceea cu privire la graniţele Daciei romane în părţile câmpiei muntene, trebue să ne mulţumim numai cu ipoteze de caracter mai mult logic decât istoric. De aceea orice fapt nou privitor la provincia daco-romană care s'a întins la Sudul Carpaţilor, numindu-se Dacia Malvensis, e îndoit de preţios: din punctul de vedere roman şi din cel românesc. Dobrogea e, fireşte, mult mai bogată în resturi antice decât Oltenia, căci în Dobrogea avem urmele unei culturi intensive greco-romane de peste o mie de ani, pe când în Oltenia nu au lăsat urme despre vieaţa lor decât locuitorii romani sau romanizaţi a cel mult două veacuri do vieaţă civilizată. Comunicarea de faţă cuprinde numai ştiri inedite, ce-i dreptul, unele aşteptând cam de mult ca să fie aduse la cunoştinţa cercetătorilor trecutului nostru. Excepţie dela această afirmare face numai inscripţia inaugurală din Sucidava (azi Celei în Romanaţi), pomenind *territorium Sucidavense* şi care a fost notată şi de Tocilescu în 1908 şi de mine la mai multe ocazii, dar în special în prima mea comunicare la Academia Română despre Cetatea Ulmetum; şi această inscripţie n'a fost însă sistematic publicată până acum.

I. Drobeta.

Săpăturile ce se fac de municipalitatea din Turnu-Severin cu prilejul nouălor lucrări de aliniare, canalizare şi înfrumuseţare a oraşu-

lui, au dat la lumină o serie întreagă do construcții antice, ce se întindeau subt orașul actual formând municipiul și apoi colonia Drobeta, care ocupà, precum se vede acum din ce în ce mai clar, un teren foarte întins la vestul și nord-vostul castrului do apărare a podului lui Traian. Din ruinele acestea alo orașului civil avem a comunicà acum două monumente epigrafice de cea mai mare însemnătate pentru istoria Drobetei: unul din timpul împăratului Commodus, iar celalalt din timpul lui Septimius Severus.

1. Lespede de calcar lungă de 1.17 m., lată de 0.885 m., groasă do 0.345 m., găsită cu prilejul lucrărilor din grădina liceului dela Turnu-Severin și păstrată în colecția de antichități a liceului. Inălțimea literelor descrește treptat către sfârșitul inscripției: r. 1, 0.08,— r. 2, 0.07,— r. 5, 0.06,— r. 6 și urm., 0.05. Patru rânduri din inscripție sunt marte late (v. fotogr. de pe planșa I, fig. 1).

DIVO MARCO AN
TONINO PIO PATR
/ / / / / / / / / / / / / / /
/ / / / / / / / / / / / / / /
/ / AVG / / / / / / / / /
/ / / / / / / / / / / / P · P
R · P · M · H · D

Deoarece Drobeta apare aici încă tot ca *municipium*, nu putem să ne gândim în primele două rânduri la Caracalla, ci la Marcus Aurelius, iară în rândurile martelate trebue să căutăm pe Commodus și nu pe Elagabal. Intr'adevăr dintr'un monument descoperit acum de curând și care urmează imediat subt nr. 2, se vede pentru întâia dată care a fost împăratul, prin a cărui bunăvoință Drobeta a fost ridicată dela rangul de *municipium* la acel do *colonia:* e Septimius Severus, care, precum se știe (1), a arătat și altor orașe ale Daciei o atenție de acelaș fel.

Dacă ne gândim acuma că o dedicație către împăratul Marcus Aurelius pe vremea fiului său (2) are cu mai multă probabilitate a fi pusă în primii decât în ultimii ani ai domniei celui din urmă,

(1) Cf. CIL. III, p. 169 și 172 și v. mai jos expunerea mea sub nr. 2.

(2) Vezi o dedicație analoagă pentru Marcus ca *Divus* în CIL. III, 6978 (= 239) în Sinope, iar o alta pentru *Divus Severus* în CIL. III, 1452 in Sarmizegethusa, ambele făcute tot oficial, de înseși orașele respective.

atunci crod că putem restaurà inscripţia noastră martelată, *exempli gratia,* pentru anul 181, cam în felul următor:

D I V O M A R C O A N
T O N I N O P I O P A T R
I M P C A E S M A V R E L I
C O M M O D I A N T O N I
N I A V G G E R M S A R M P O N T
M A X T R I B P O T V I C O S I I I · P · P
R · P · M · H · D

Divo Marco An | tonino Pio patr(i) | [Imp(eratoris) Caes(aris) M(arci) Aureli(i) | Commodi Antoni | ni] Aug(usti) | Germ(anici) Sarm(atici) pont(ificis) | max(imi) trib(uniciae) pol(estatis) VI co(n)-s(ulis) III] p(atris) p(atriae) | r(es) p(ublica) m(unicipii) H(adriani) D(robetae).

2. Lespede de calcar, înaltă de 0.87 m., lată de 1.16, groasă do 0.27, găsită în ruinele cari s'au descoperit în parcul oraşului Severin. Monu-

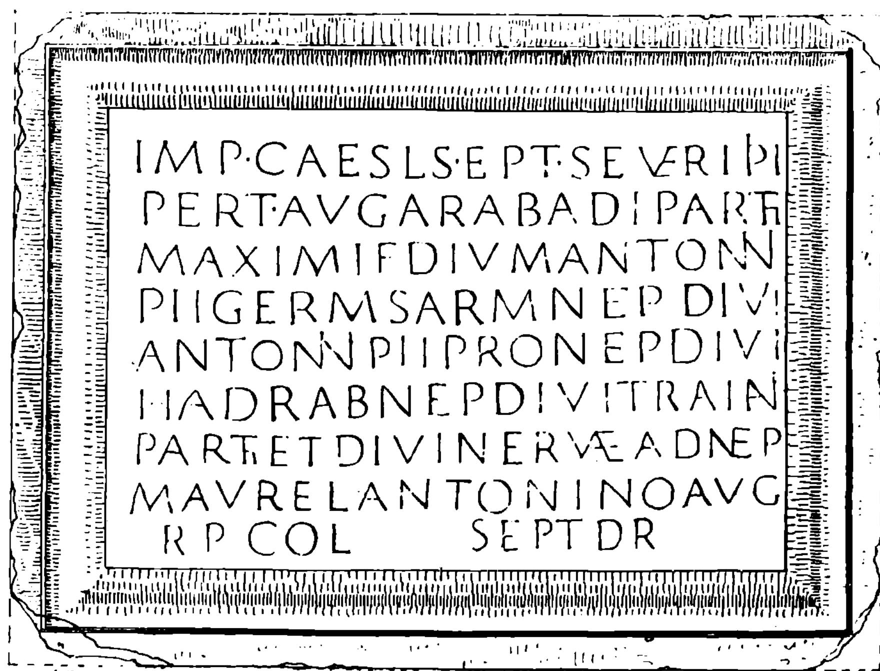

Fig. 1.

mentul a fost întrebuințat ca material de construcție pentru fundamentele unei clădiri târzii, romane sau bizantine, do formă apsidală, pe care deocamdată nu o pot descrie mai do aproape, întru cât săpătura făcută de localnici e necomplotă (1). Piatra se păstrează la liceul din Severin. Ea este deteriorată la toate colțurile, dar în special jos la stânga. Înălțimea literelor este de 0.040—0.045. Ligaturile sunt destul de dese (v. fotogr. de pe planșa I, fig. 2).

De observat e în r. 9 locul liber lăsat între COL și SEPT, care poate erà rezervat pentru săparea unui atribut ca *splendidissima* (vezi CIL. III, 8019), care mai târziu a rămas uitat, poate însă a rămas liber și numai din motive de simetrie, prin urmare fără nici o intenție politică.

Imp(eratori) Caes(ari) L(ucii) Sept(imii) Severi Pii | Pert(inacis) Aug(usti) Arab(ici) Adi(abenici) Parth(ici) | Maximi f(ilio), div(i) M(arci) Antonini | Pii Germ(anici) Sarm(atici) nep(oti), divi | Antonini Pii pronep(oti), divi | Hadr(iani) abnep(oti), divi Traiani | Parth(ici) et divi Nervae adnep(oti) | M(arco) Aurel(io) Antonino Aug(usto) | r(es) p(ublica) col(oniae) Sept(imiae) Dr(obetae).

Data inscripției se poate fixà cu ajutorul titlurilor triumfale ale lui Septimius Severus, care e numit ***Parthicus Maximus***, dar încă nu ***Britannicus Maximus***. Inscripția este deci de pus între 198 și 210.

Din Ulpian (***Digest.*** 50, 15, 1, 8. 9) reiese că Severus a dat ***ius coloniae*** și Potaissei și că pe vremea lui Caracalla mai erau în Dacia încă următoarele patru ***coloniae*** mai vechi de timpul lui Severus: ***Sarmizegetusa*** și ***Dierna*** do pe vremea lui Traian, ***Napoca*** și ***Apulum*** de pe vremea Antoninilor (cf. comentariul lui Mommsen în CIL. III, p. 169). Dimpotrivă Ulpian nu cunoaște încă între anii 211 și 217, când scrie cartea I ***De censibus*** (cf. Mommsen, ***l. c.***) în afară de ***colonia Drobeta,*** pe care nu o pomenește, nici ***colonia Malvensis*** (CIL. III, D. LXXXVII: ***colonia Maluesis ex Dacia***) și nici ***colonia Romula*** (v. CIL. III, p. 2542), celelalte două centre urbane importante ale Daciei Malvense. Știrile lui Ulpian sunt însă contrazise de inscripții. In vreme ce el nu cunoaște Drobeta de ***colonia*** și pomenește Dierna cu vorbele: ***Zernensium colonia (in Dacia) a***

(1) D-l profesor Bărcăcilă, care se îngrijește foarte mult de antichitățile din Severin și Mehedinți, a avut amabilitatea să-mi trimeată odată cu copia fotografică a monumentului și o descriere a săpăturilor, pentru care îi mulțumesc și cu acest prilej.

divo Traiano deducta iuris Italici est, o inscripție dela *Apulum* (CIL. III, 14468) pomenește pe un anume *tribunus legionis IV Flaviae* (în Singidunum — Moesia Superior) L. Iulius (1) Bassinus, care erà în acolaș timp: *decurio coloniae Apulensis, IIvir coloniae Napocensis, flamen coloniae Drobetensis, flamen municipi Diernensis, decurio municipi Apulensis et Porolissensis*. Jung arată (2) că această inscripție e de pus incă în secolul al II-lea, sau cel mai târziu pe timpul lui Caracalla. Noua noastră inscripție dela Drobeta confirmă argumentarea lui Jung, întru cât de fapt Drobeta este *colonia* încă înainte de a. 210.

Cum rămâne însă cu afirmarea lui Ulpian că Dierna erà *colonia* încă dela Traian? Căci noi o găsim în inscripția din Apulum incă numai ca *municipium*, în vreme ce Drobeta e pomenită în calitate de *colonia*. — Mai întâiu de toate trebue observat că Ulpian ignorează faptul că pe vremea lui Traian singură Sarmizegetusa erà *colonia* în Dacia (cf. CIL. III, p. 228) și deci se poate ca vorbele lui privitoare la Dierna: *colonia a divo Traiano deducta*, să se fi raportat de fapt în izvorul folosit de dânsul la Sarmizegetusa, pe care Ulpian o pomenește îndată după Dierna numai cu vorbele: *Zarmizegethusa quoque eiusdem iuris est (i. e. Italici)*, și el a făcut aici o confuzie asemănătoare cu aceea ce o face chiar imediat, cu un rând mai jos, la Potaissa, despre care spune: *et Patavissensium vicus, qui a divo Severo ius coloniae impetravit*, lucru care iarăș este inexat în forma dată de Ulpian. In adevăr Potaissa apare în inscr. CIL. III, 7689 ca *municipium Septimium*, adică în orice caz a trebuit dela rangul de *vicus* să treacă prin grația împăratului întâiu la acela de *municipium* și numai după aceasta a fost făcută *colonia*, dacă e să credem pe Ulpian—și n'avem nici un motiv ca să punem la îndoeală știrea lui precisă—precum de fapt ieau ca bună afirmarea lui toți învățații, corectând-o numai în sensul de mai sus.

Dacă însă este sigur că Septimius Severus a făcut Potaissa intâiu (3)

(1) In *Corpus* e greșit pus Ulpius. Am corectat după fotografia pe care o dă Jung in *Jahreshefte des Oesterr. Inst.* III, Beibl. p. 183, împreună cu lectura și interpretarea inscripției.

(2) *L. c.* in nota 1.

(3) Ce-i dreptul, dacă aici, cu ajutorul lui Ulpian putem fi siguri de acest lucru, in alte cazuri denumirea de *Septimium* pare a se raportà mai mult la o reorganizare decât la o fundare din nou: cf. în CIL. III, p. 2528 cele trei denumiri analoage: ***municipium Aurelium Apulum, municipium Septimium Apulum*** și ***colonia Aurelia Apulum***, alături de *colonia nova Apulensis* și cf. la ele Jung, în *Jahreshefte des Oesterr. Inst.* III, Beibl. p. 184, n. 6.

municipium și apoi, tot el *colonia*, atunci inscripția dela Apulum cu *municipium Diernense*, alăturea de *colonia Drobetensis*, nu mai are a fi înțeleasă ca o desmințire ci dimpotrivă ca o clarificare și completare a știrii lui Ulpian, după care Dierna eră între anii 211 și 217 *colonia*. Anume, după exemplul Potaissei și al Drobotei, Severus va fi ridicat la rangul de *colonia* și anume, după ce cel puțin Drobeta fusese încă dinainte făcută *colonia*, și acel *municipium* înfloritor de lângă Orșova, numit Dierna. Cum că și Potaissa trebue să fie o *colonia* mai nouă ca Drobeta, cred că avem a consideră ca un fapt sigur, atunci când ne gândim la vechimea Drobetei ca *municipium*, așteptând încă dela Hadrian ridicarea ei la rangul de *colonia*, pe când Potaissa, cu noroc mai mult, trece dela *vicus* prin ambele ranguri subt acelaș împărat.

După aceste considerații să ne întoarcem la inscripția noastră din Drobeta, cu *colonia Septimia*. Monumentul este închinat lui Caracalla, ca Augustus, coregent al lui Severus, deci cel mai de vreme în anul 198. Tot în anul 198 iea însă și Severus titlul de *Parthicus Maximus*: deci o îndoită ocazie de a onoră cu un acelaș monument pe vechiul și pe noul împărat, pe tată ca și pe fiu. Drobeta însă puteà fi *colonia Septimia* încă din anul 193, când vine Severus pe tron și fără întârziere începe reorganizarea Imperiului prin reformele binefăcătoare introduse în special prin provincii, dintre cari mai ales Dacia «îl poate privi oarecum ca pe un al doilea fundator» al ei (Schiller, *Gesch. d. Röm. Kaisers*. I, 2, p. 732, cf. p. 738 și n. 2). La data ridicării lui Caracalla la rangul de Augustus, Drobeta va fi fost dară dinainte o *colonia*, așà încât în această calitate, ca semn de recunoștință, ea puse noului Augustus, fiul binefăcătorului ei, monumentul onorar.

Prefacerea Diernei din *municipium* în *colonia*, e, precum am arătat, în orice caz mai târzie decât a Drobetei. Cât privește Potaissa, e posibil că ea a fost prefăcută din *vicus* în *municipium Septimium* odată cu Drobeta din *municipium Hadrianum* în *colonia Septimia*. Dacă acum Dierna și Potaissa au fost făcute de odată *coloniae*, e greu de exprimat cu siguranță, totuș nu e de loc neverosimil, dacă avem în vedere că diferitele măsuri de reorganizare într'o provincie trebuiau să se iea de odată pentru mai multe centre de acelaș fel, iar nu izolat pentru fiecare.

Mai rămâne acum încă o chestiune: sunt celelalte două *coloniae* din Dacia Malvensis: «*Malva*» (după numele ei tradițional de până

acum, tot așà do bine însă de numit *Malvum*) și *Romula*, mai nouă ori mai vechi ca Drobeta?

Către sfârșitul domniei sale, Antoninus Pius împărți Dacia — după argumentarea foarte plauzibilă a lui v. Premerstein între 8 Iulie 158 și 27 Septemvrie 159 (1)— în trei provincii, denumite după capitalele lor speciale, acum pentru întâia dată fixate: *Porolissum*, *Apulum* și *Malvum* (sau Malva). Pentru a se bucură de această onoare toate cele trei localități trebuiau să fie cel puțin *municipia*. Despre Porolissum chiar nici nu avem până acum știrea să fi devenit vreodată mai mult decât atât. Apulum a devenit *colonia* subt Marcus Aurelius. Cât privește *Malvum* (probabil o denumire de acelaș caracter ca *Ulmetum*, dată după numele respectiv de plantă, caracteristică regiunii unde erà așezat), nu știm încă nici măcar în ce parte de țară a fost și cu atât mai puțin alte amănunte privitoare la desvoltarea lui, afară de unul singur asupra căruia ne vom opri îndată. Totuș cred că putem conchide cu multă probabilitate că *Malvum* a trebuit să fie un *municipium* încă dela Hadrian. In adevăr acest împărat face ori reorganizează ca *municipia* atât Drobeta în Dacia inferioară (cf. CIL. III, p. 2533 și 2669) cât și Napoca în Dacia superioară (CIL. III, 14465: *municipium Aelium Hadrianum Napoca*). Pentru ca la împărțirea Daciei în trei, nici Drobeta nici Napoca să nu fi fost date de capitale și nume determinative nouălor provincii, ci să se fi luat alte centre pentru acest scop, adică *Porolissum* și *Malvum*, trebuià ca acestea din urmă să fi avut—în afară de alte însușiri favorabile — măcar situația și însemnătatea Drobetei și Napocei, deci să fi fost și ele tot așà de vechi *municipia* ca acestea.

Această argumentare se confirmă epigrafic în chip foarte mulțămitor pentru Porolissum, care la anul 157 erà un centru așà de vechiu roman, încât amfiteatrul său *vetustate dilapsum* trebuià făcut *denuo* de împăratul Pius prin îngrijirea procuratorului său, *Tib. Claudius Quintilianus* (CIL. III, 836).

De altă parte Marcus Aurelius aducând prin a. 166 (2) o a doua legiune în Dacia: *V Macedonica*, la Potaissa, reorganizează provinciile dacice, dându-le la toate un guvernator general de rang consular, iar în ce privește pe fiecare din ele, dând Daciei Porolissensis și Daciei Apulensis câte un guvernator de rang praetoriu în

(1) Studiul *Die Dreiteilung der Provinz Dacia*, in *Wiener Eranos*, Wien 1909, p. 256 sqq.
(2) Cf. A. v. Premerstein, *l. c.*, p. 268.

persoana comandanţilor de legiune din Potaissa şi Apulum şi dând (1) Daciei Malvensis un procurator prezidial, *cum iure gladii* (cf. CIL. III, 13704: *M. Aurelius Cassianus, praeses provinciae Daciae Malvensis*) având comanda supremă asupra tuturor trupelor (de auxiliari: altele nu erau) cari garnizonau în provincia sa. Cu acest prilej observăm din inscripţii, că se întâmplă o prefacere şi în situaţia capitalelor celor două provincii din Nord: guvernatorul Daciei Porolissensis, având a staţionà ca legat de legiune în Potaissa aveà nevoie de o capitală civilă mai apropiată ca Porolissum; Impăratul ridică Napoca, care erà învecinată cu Potaissa, la rangul de colonia (v. CIL. III, 7726 şi cf. Mommsen în CIL. III, p. 167 cu 169) şi astfel capitala Daciei Porolissensis trece de sigur chiar de atunci dela Porolissum, rămas şi mai departe *municipium*, la Napoca, *colonia Aurelia*. Tot astfel provincia Dacia Apulensis, care, după cum cu dreptate observă v. Domaszewski (2), îşi capătă guvernatorul ei special, are de aici înainte în noua fundaţie a împăratului Marcus Aurelius, *colonia Aurelia Apulum*, capitala ei specială.

Ceeace constatăm pentru cele două provincii nordice n'a putut să rămâie neîmplinit pentru cea sudică. Aşà precum Pius creează provincia Dacia Malvensis numind-o după un *[municipium Hadrianum] Malvum*, pe care i-l dă drept capitală, tot astfel Marcus Aurelius va fi ridicat cu prilejul celorlalte prefaceri din Dacia şi acest *municipium* la rangul de *colonia Aurelia*. Astfel dară nici Drobeta, care — după noua noastră inscripţie — e o *colonia Septimia*, nici Romula, care la sfârşitul domniei lui Pius şi la începutul domniei lui Marcus erà încă *municipium* şi de abià pe vremea lui Filip Arabul apare ca o *colonia* (vom revenì imediat asupra acestui punct) nu pot fi colonii mai vechi ca Malvum (r. Malva).

Totuş capitala Daciei Malvense e sigur pomenită ca o *colonia* de abià în anul 230 (CIL. III, D. LXXXVII [=LI, p. 893] din 7 Ian. 230: un *eques singularis, M. Aurelius Deciani fil. Decianus colonia Malvese ex Dacia, dimissus honesta missione*), iar dinainte de această dată n'avem nici o ştire privitoare la acest oraş, ci numai pomeniri ale atributului *Malvensis*, dat provinciei încă dela început (cunoaştem ca *procurator provinciae Daciae Malvensis* pe M. Macrinius Avitus, pe vremea lui Marcus Aurelius: CIL. VI 1449=Dessau,

(1) Adică, propriu zis: *păstrând*, căci erà dinainte dat, iar acum e numai confirmat de el. Cf. Jung, *Fasten der Provinz Dacien*, p. VI şi v. Premerstein, *l. c.*, p. 265.

(2) *Westd. Zeitschrift*, XIV 110 sq. şi 452; cf. v. Premerstein, *l. c.*, p. 268 şi n. 3.

1107; cf. Jung, *Fasten*, p. 41 sq. și Stout, *Governors of Moesia*, p. 32) iar apoi — după provincie — chiar trupelor de aici (CIL. III 13704: *cohors I Flavia miliaria Bryttonum Malvensis*). Dimpotrivă Romula se constată ca *municipium* încă de pe vremea lui Antoninus Pius, căci în inscripția CIL. III 7429=753, pomenind ca *honoratus ornamentis IIviralibus ab ordine municipi Romulensium* pe Iulius Capito, *conductor publici portorii Illyrici el ripae Thraciae*, care printre altele eră și *decurionalibus ornamentis honoratus ab ordine coloniae Traianae Sarmizegethusensium ex Dacia superiore*, găsim menționată *Dacia Superior*, care după anul 159, precum am văzut mai sus, nu mai există.

Dar, dacă nu numai Drobeta, ci și Romula e ca *municipium* mai vechiu decât împărțirea Daciei în trei provincii, și totuș Dacia olteană nu s'a numit după nici unul din aceste municipii și nici nu l-a căpătat pe vreunul din ele drept capitală, atunci cred că e aproape dela sine înțeles că Malvum nu puteà să joace rolul pe care l-a avut în anii 158—159, fără să fi fost, așà precum am admis mai sus, un vechiu *municipium*, adică un *municipium Hadrianum*, dacă nu chiar un *municipium Traianum*.

Dacă acum Malvum a trebuit să devie *colonia* sub *Marcus Aurelius*, iar Drobeta a devenit sub Septimius Severus, se pune întrebarea, când a fost prefăcută Romula, care erà ca oraș cam tot atât de veche ca celelalte două, din *municipium* în *colonia*? Filip Arabul restaurând Romula la a. 248 zice despre sine și ai săi (fiul și soția): *ob tutelam civitatis coloniae suae Romulae circuitum muri manu militari a solo fecerunt* (CIL. III 8031). Din vorbele *civitas colonia sua* s'ar înțelege că Filip Arabul a făcut din Romula o *colonia*. Totuș faptul că acest centru erà într'o regiune foarte înfloritoare ca romanism (1) și că, fiind în imediată apropiere de lagărele de pe linia Oltului, erà continuu alimentat cu veterani cari se așezau aici după isprăvirea serviciului militar (cf. CIL. III, 8028, 8032, 8033, 8034), precum și imprejurarea că împăratul Philippus o întărește din nou ca pe o *colonia sua*, cred că militează pentru admiterea unei date mai vechi ca a. 248, de ridicare a municipiului Romula la rangul de *colonia*. Știrea că Philippus o numește *sua* e a se interpretà, cred, numai în senzul unei reorganizări prin el (cf. mai sus *municipium Aurelium Apulum*, care

(1) Cf. CIL. III, p. 1421—1424 și 2249 și in special numeroasele ruine dela Reșca, Hotărani, Slăveni, Rusănești, etc.

e numit apoi *municipium Septimium Apulum)* în vreme ce de fapt poate chiar Severus, marele binefăcător al provinciilor dacice o va fi ridicat și pe ea ca pe atâtea alte orașe din Dacia la treapta de *colonia*.

Astfel deci inscripția nouă dela Drobeta, care ne face cunoscută originea acestui oraș ca o *colonia*, ne-a dus la revederea a o sumă de fapte privitoare la istoria romanismului în Dacia, în sensul unei precizări pe cât posibile pe baze epigrafice a cunoștințelor noastre despre această provincie așà de puțin cunoscută până acum din cauză că bogatele știri despre dânsa stau încă ascunse în pământ.

Ca o nouă ipoteză pe lângă cele ce am îndrăznit a emite mai sus și în legătură cu ele țin să adaug încă de acum că *Malvum* (sau *Malva*) ar trebui căutat la Răcari, sau prin împrejurimi, iar nu la Celeiu, ori la Reșca, precum de altfel voiu căutà să arăt în amănunte mai jos, la inscripția dela *Sucidava*=Celeiu.

3. *Ara* (?) de calcar, foarte primitiv profilată, înaltă de 0.68, lată de 0.50, groasă de 0.40. Găsită la Vest de piciorul podului lui Traian, între resturile de clădiri antice constatate în grădina liceului aproape de linia ferată. Adusă la București în Muzeul Național.

Pe două laturi opuse câte o cruce mare în relief foarte pronunțat. (V. planșa II, fig. 2). Asupra însemnătății și epocei monumentului revin mai jos, sub nr. 4.

4. Lespede de piatră de nisip, prelucrată în chip barbar cu lovituri mari de daltă, înaltă de 1.38, lată de 0.66, groasă de c. 0.20. Găsită în apropiere de monumentul precedent și adusă de asemenea în Muzeul Național.

Pe toată suprafața lespedei se întinde o cruce mare de formă bizantină, care e mai mult schițată decât lucrată ca relief, și e tot așà de primitiv cioplită ca și restul feței pietrii. După înfățișarea ei, lespedea a servit de capac al unui sarcofag creștin. (V. planșa II, fig. 1).

Amândouă monumentele, nr. 3 și nr. 4, sunt de sigur de pus în legătură cu noua înflorire a vieții romano-creștine în ținutul Drobetei prin secolul IV—VI, și anume mai ales pe vremea lui Iustinian, când episcopul de Aquae, în Dacia Ripensis, ca reprezentant direct subordonat noului archiepiscopat de *Prima Iustiniana*, aveà subt iurisdicția sa și orașele de pe malul stâng al Dunării, precum reiese foarte clar din Novella XI a împăratului și am arătat și noi

mai de aproape pe baza știrilor lui Procopius, *De aedificiis* și a altor mărturii literare și monumentale în *Contribuții epigrafice la Istoria Creștinismului Daco-Roman*, București 1911, p. 179—193.

5. Colțul de jos din stânga al unei stele de calcar, înalt de 0.37, lat de 0.20, gros de 0.15. Inălțimea literelor 0.035. Găsit în lagăr. Acum în colecția arheologică a liceului din Turnu-Severin.

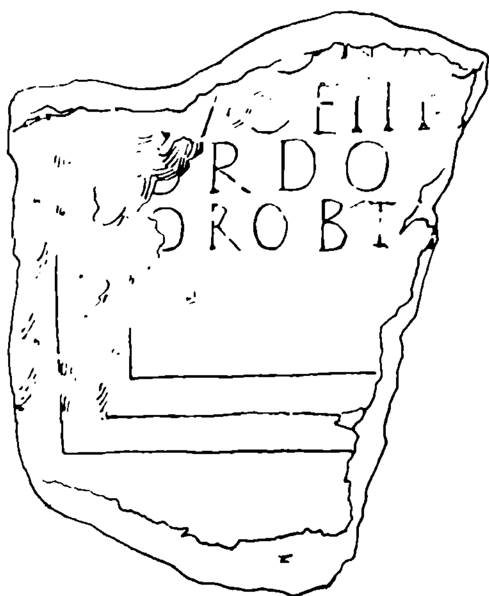

Fig. 2.

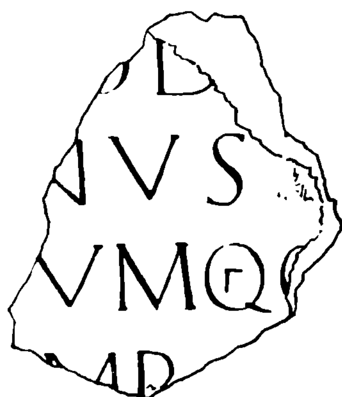

Fig. 3.

Se poate descifră numai *[o]rdo [...] Drobet[ensium]*. Cum literele pot fi și dinainte de a. 198, nu putem ști dacă aici e vorba de *municipium* sau de *colonia Drobeta*. Sigur e că avem înaintea noastră o închinare de caracter oficial. (V. fig. 2 și fot. de pe pl. II, nr. 3).

6. Fragment de calcar, înalt de 0.37, lat de 0.27, gros de 0.27. Inălțimea literelor 0.07. Găsit lângă așà numitul turn al lui Sever; acum la liceu.

In rândul penultim, poate, *suor]umq(u)e* și în rândul ultim poate *votu]m p[osuit...*, ceeace ar da sfârșitul unei inscripții votive: *pro salute sua suor]umq(u)e... [votu]m p[osuit]*. Sec. II. (V. fig. 3 și fotogr. de pe planșa II, nr. 4).

7. Fragment din partea stângă a unei plăci de calcar, înalt de 0.08, lat de 0.12, gros de 0.25. Înălţimea literelor 0.05; găsit în lagăr, acum la liceu.

Fig. 4.

Rândul ultim de sigur de cetit ca *r(es) p(ublica) [m(unicipii) H(adriani) D[(robetae)]*, căci literele frumoase ale inscripţiei arată mai de grabă o dată anterioară decât una contemporană sau posterioară lui Septimius Severus, când Drobeta e colonie. (V. fig. 4 şi fotografia de pe planşa II, nr. 5).

8. Stampilă de cărămidă cu litere înalte de 0.35 m. Fragmentul de cărămidă a fost găsit în lagăr, acum e la liceu.

Fig. 5.

Inscripţia e de cetit *Dierna*. Astfel de cărămizi cu marca *Dierna* (ceeace cred că e de interpretat în sensul că în oraşul *Dierna* de lângă Orşova de azi erà o mare fabrică de cărămizi, de unde se alimentau toate localităţile încunjurătoare) au mai fost găsite şi la Golubinje, Arčar şi Negotin („ex ruinis castelli, quod fuit apud Praovo"): CIL. III 8277,2 şi 12677: *de re publica Dierna*. Interesant e că lagărul dela Severin ca şi cel dela Praovo pe ţărmul drept al Dunării folosesc cărămizi de acestea dela *Dierna*, iar nu

dela *Drobeta*. (Asupra istoriei Diernei, cf. mai sus, cele de subt nr. 2). (V. fig. 5 şi fotogr. de pe planşa III, nr. 2).

9. Fragment de cărămidă, înalt de 0.12, lat de 0.14, gros de 0.04, găsit în lagăr, acum la liceu. (V. fig. 6 şi fot. de pe pl. III, nr. 3).

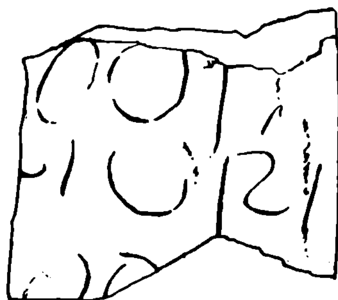

Fig. 6.

10. Fragment din partea dreaptă de sus a unei cărămizi scrise, înalt de 0.17, lat de 0.15, gros de 0.05. Găsit în lagăr, acum la liceu. (V. fig. 7 şi fotogr. de pe planşa IV, nr. 3).

Fig. 7.

Ambele cărămizi, nr. 9 şi 10, sunt importante nu atât prin cuprinsul lor, care pare a fi mai mult un exerciţiu fără sens al cutăruia, care *occasionem nanctus est scribendi* [CIL. III 1635[4], din Mojgrad=*Porolissum: occasion[em] nan(c)tus [sum] scrib(endi)*] (1),

(1) «Graphio scripta in tegula etiamdum uda», ca şi pe cele dela Severin.

cât prin caracterul lor epigrafico-paleografic. Astfel, e de notat amestecul caracterelor grecești cu cele latine, al capitalelor cu cursivele și al literelor cu duct vechiu cu cele cu duct târziu, în inscripția de sub nr. 10, care după toate aceste semne se vede a ii din vremea târzie, poate chiar creștină a Drobetei.

11. Relief de calcar, înalt de 0.62, lat de 0.37, gros de 0.12, găsit în ruinele romane de subt orașul Turnu-Severin (deci din orașul antic propriu zis, iar nu din lagăr), acum la liceu, ca dar al d-lui D. Moțica. Piatra este foarte stricată. La dreapta lipsește chiar o bună parte din reprezentarea figurată (v. fot., pl. IV, nr. 1). Relief în câmp adâncit, înfățișând pe Iupiter pe tron. Zeul cu barbă, în himation, care acoperiâ numai partea inferioară a corpului, poartă părul tăiat în felul dacic, retezat scurt deasupra frunții și pe cap are o coroană. In dreapta ține un obiect rotund, iar cu stânga, care nu mai este păstrată, apucă de sigur sceptrul lung. Sus la stânga se vede vulturul și în stânga lui la margine un bust feminin cu sânul numai schițat (Iuno). Execuția foarte primitivă. Pentru cultul enehoric al lui Iupiter în ținutul thracic compară reliefele votive analoage la Kalinka, *Antike Denkmäler in Bulgarien,* col. 121 sqq. și 126 sqq., iar pentru Iupiter=Zalmoxis, v. G. Seure, *Les images thraces de Zeus Keraunos,* în *Revue des Études Grecques,* t. XXVI 1913, p. 225—261.

12. Torso feminin de marmoră, înalt de 0.55, găsit la săpăturile din lagăr, acum în Muzeul Național din București. (V. fotogr. de pe planșa IV, nr. 2). Capul, gâtul, brațele, sânul stâng, ambele picioare dela genunchi în jos, lipsesc. împrejurul coapselor o draperie foarte îngustă. Lucrare de meseriaș din timpul târziu roman. Monumentul reprezentă de sigur un chip de Venus.

13—15. Trei figuri de *Eros,* dintre cari una de piatră de nisip, păstrată în întregime, înaltă de 0.58, o alta de calcar, păstrată numai până deasupra genunchilor, înaltă de 0.41 și o a treia, tot de calcar, păstrată numai până la coapsă, înaltă de 0.37, găsite toate în săpăturile dela Drobeta și astăzi în Muzeul Național din București (V. fotogr. de pe planșa IV, nr. 4 și V, nr. 1 *a* și *b*). Geniul morții, sau cu numele lui propriu *Thanatos,* pe care il avem aici înaintea noastră, este, ca de obiceiu, reprezentat cu picioarele încrucișate, stând și sprijinindu-se în somn—ochii îi sunt

închiși—pe o faclă mare plecată cu flacăra spre pământ și pe care el o ține dreaptă cu mâna stângă, în vreme ce mâna dreaptă odihnește pe umărul stâng către care este înclinat tare și capul.

16. Relief de marmoră, rupt în două bucăți, înalt de 0.60, lat de 0.82, gros de 0.25. Placa este numai sus la stânga și jos la dreapta complet păstrată. încolo ea este foarte stricată. Găsit în săpături, acum la Muzeu. (V. fotogr. de pe planșa III, nr. 1).

In mijlocul câmpului, reliefat, un Eros călărește pe un delfin. Capul geniului, mâna lui dreaptă și aripa dreaptă lipsesc. Pe ambele părți ale grupei din mijloc se vede câte un animal fantastic de mare, al cărui cap, jos la dreapta (cu creasta înaltă) și al cărui corp și coadă, sus la stânga, sunt îndestulătoare pentru restaurarea întregei figuri.

II. **Răcari.**

Gara Răcari pe linia Craiova-Turnu Severin este așezată chiar pe ruinele unui important centru urban al Daciei Malvense, al cărui nume nu-l cunoaștem, dar ar puteà fi însuș acela al capitalei provinciei; în adevăr, ***colonia Malvensis*** nu poate fi localizată în nici unul din celelalte centre antice din Oltenia până acum mai de aproape cunoscute. Căci la Celeiu a fost ***Sucidava*** (vezi și mai jos), la Reșca a fost ***Romula***, iar la Severin ***Drobeta***. Ruinele dela Răcari nu au fost încă cercetate sistematic, ci s'au făcut numai câtevà cercetări de Tocilescu și totuș rezultatele căpătate au fost de cea mai mare însemnătate: nu mai puțin de trei statui de bronz în mărime peste cea naturală, una ecuestră, de bronz aurit, au fost găsite în ruine (e drept că numai în fragmente infime, dar faptul istoric-cultural rămâne acelaș). De asemenea alte obiecte mai mici de bronz (câtevà vor fi descrise îndată) și alte resturi, alături de urmele de clădiri, și de ziduri de cetate constatate aici, ne arată însemnătatea deosebită a acestui centru.

Asupra vieții romane de aici mai putem comunică următoarele mărturii nouă.

17. Colțul de sus din dreapta al tabelei anterioare a unei diplome militare, înalt de 0.033, lat de 0.031, găsit în ruinele dela Răcari, acum în Muzeul Național (V. fotogr. de pe planșa V, nr. 2 *a* și *b*). Pe partea externă se poate ceti și, cu ajutorul diplomei LXVII din

8 Iulie 158 (CIL. III p. 1989), găsită la Maros-Keresztúr, în parte şi completă, ceeace urmează:

IMPCAESAR *divi Hadriani f. divi Traiani*
PARTH NEP *divi Nervae pronep. t.*
AELIVSHA *drianus Antoninus Aug. Pius*
PONT M *ax tr pot.... Imp.... cos.... p.p.*
MAVRIS EQ *uit et pedit. qui sunt in Moe*
SIASVP *er. et sunt sub .... leg.*

Fig. 8.

Pe partea internă se pot ceti şi completă următoarele:

IMPCAES *divi Hadriani f. divi Traiani*
PARTH *nep. divi Nervae pronep. t. Ael.*
HADRI *anus Antoninus Aug. Pius pont.*
MA *x. tr pot..*

Fig. 9.

Lectura rândurilor 5 şi 6 ale părţii externe este confirmată prin resturile sigure ale unui Q la sfârşitul rândului 5 şi prin urmele nu mai puţin sigure a cinci sau chiar şase litere la începutul rândului 6, a căror completare—după părerea mea—nu poate duce decât la *[Moe]*SIASV*[periore]*.—Că prima literă din rândul 6 în nici un caz nu poate fi un C, spre a ceti *Da]cia su[periore,* este clar şi din fotografie. Dacă însă lectura ***Moesia*** este exactă, atunci avem înaintea noastră un foarte important document pentru împărţirea printre trupele auxiliare ale Daciei şi Moesiei, a acelor ***Mauri gentiles*** de cari vorbeşte diploma LXVII: ***et vexillariis Africae et Mauretaniae Caesariensis, qui sunt cum Mauris gentilibus in Dacia superiore*** (1); prin urmare avem de a face cu ***numeri Maurorum***, cari alcătuesc o miliţie amestecată şi anume: ca acele

(1) Pe faţa internă: *et vexillariis qui sunt cum Mauris gentilibus in Dacia superiore.*

cohortes Maurorum din Pannonia (CIL. III și Cichorius la P. W. *s. v.*), cari erau *eqŭitatae,* tot astfel și acești *numeri Maurorum* din Dacia (cf. Jung, *Fasten der Provinz Dacien,* p. 124) și Moesia sunt de o potrivă de socotit ca *equitati*—și anume, fie în *numeri Maurorum*: *peditum* și *equitum*, unitari, amestecați—deci *equitati* propriu ziși—fie în *numeri pedilum* deosebiți de *numeri equilum* (cf. v. Domaszewski, *Rangordnung des Röm. Heeres,* p. 60 sq.)—precum reiese cu siguranță din partea păstrată a diplomei militare dela Răcari: MAVRIS EQ. Că unul dintre acești *Mauri* s'a așezat după liberarea din armată tocmai în Răcari (adică în Dacia), nu e de mirare, odată ce în această provincie trăiau mulți dintre compatrioții lui, fie ca soldați, fie ca veterani colonizați (cf. Jung, *o. c.*, p. 123 și urm.). Cu privire la *Mauri* în Moesia Superior ar fi de observat încă următoarele. Acei *Mauri gentiles,* cari apar în anul 158 *in Dacia superiore*, împreună cu *vexillarii Africae et Mauretaniae Caesariensis, sub Statio Prisco legato,* ar puteà fi aceleași trupe pe cari le cunoaște diploma noastră *in Moesia superiore* și anume sub acelaș *Statius Priscus* care tocmai în anul 161 (până la Martie încă subt Pius) erà *legatus Aug. pr. pr. prov. Moesiae super.* (cf. *Prosopographia, s. v.* și Stout, *Governors of Moesia,* p. 27) și care i-ar fi cerut pentru el, întru cât îi comandase și mai înainte în Dacia. Firește, această ipoteză nu se poate documentà mai de aproape, ci rămâne a fi considerată numai ca o simplă posibilitate istorică.

18. Statuetă de bronz, înaltă de 0.082, reprezentând pe Herakles, găsită în ruinele dela Răcari, acum în Muzeul Național. Turnată plină. Figură pletoasă, bărboasă, nudă, odihnind pe piciorul drept, iar piciorul stâng liber rămânând mai îndărăt. Cu dreapta zeul se sprijină pe o măciucă, mâna lui stângă ține o pateră. Pe brațul stâng atârnă în jos pielea de leu. Lucrare barbară. (V. fotogr. de pe planșa VI, nr. 6). Pentru această reprezentare a lui Herakles, cf. relieful din Filipopol, la Kalinka, *Ant. Denkm. in Bulg.*, p. 177, fig. 58.

19. Statuetă de bronz, înaltă de 0.1 m., reprezentând pe Minerva, găsită în ruinele dela Răcari, acum în Muzeul Național. Interiorul gol. Capul și o parte din spate puțin deteriorate. Antebrațul drept lipsește. Figura odihnește po piciorul drept. Zeița e îmbrăcată cu o tunică lungă bogat drapată și cu mâneci, iar deasupra poartă ca o mantie scurtă, ornată cu un gorgoneion, o *aigis,* care cade în

jos pe umărul și brațul stâng. Mâna stângă e întinsă înainte ca și cum zeița ar ținea ceva în mână. Lucrare îngrijită de proveniență romană. (V. fotogr. de pe planșa VI, nr. 4).

20. Candelabru de bronz, înalt de 0.17, găsit în ruinele dela Răcari, acum în Muzeul Național. Turnat plin. Lipsește *discus*. Piciorul, foarte simplu ornamentat, se termină cu o bază formată din șase ramuri ornamentate, pe motivul unor mici pești. (V. fotogr. de pe planșa VI, nr. 5).

21. Mic fragment de bronz reprezentând un hippokamp, înalt de 0.045, găsit în ruinele dela Răcari, azi în Muzeul Național. Turnat plin. Numai partea anterioară a corpului e păstrată. Lucrare primitivă. (V. fotografia de pe planșa VI, nr. 2).

Asupra altor descoperiri în Răcari, vezi Tocilescu, *Fouilles et recherches archéologiques*, fig. 78—80 și pag. 140.

III. **Romula.**

Ruinele antice dela Reșca ne-au dat până acum destule știri prețioase asupra vieții romane în Dacia, cu toate că săpăturile făcute acolo au avut un caracter numai întâmplător sau de curiozitate. Totuș orașul roman, deasupra căruia este așezat azi satul românesc, rămâne încă mereu îngropat în taina lui și doară vreun locuitor mai puțin respectuos de urmele străvechi de subt proprietatea lui de mai sapă, firește distrugând, în ruine, și cu acest prilej mai dă peste câte vreun monument de preț pentru cunoașterea orașului ***Romula*** și a Daciei. Pentru astăzi fac știute nu mai puțin de patru monumente nouă de ale cultului Soarelui în Romula, toate găsite în astfel de săpături întâmplătoare.

22. Placă de marmoră gălbuie, de formă trapezoidală, rotunjită sus, înaltă de 0.36, lată de 0.24 jos, iar sus de c. 0.20, groasă de 0.03. Monumentul e lovit sus la stânga și la mijlocul părții din dreapta. Găsit în ruinele dela Romula, acum în Muzeul Național. In câmpul adâncit, reliefe primitive, împărțite pe trei registre. In cel de mijloc, mai adânc, un relief înalt de 0.17, reprezentând cunoscutul *sacrificium Mithriacum*. De ambele părți ale lui Mithras cei doi dadofori. Șearpele și câinele sunt numai indicați. Scorpionul subt taur nu e de loc vizibil. Poate va fi fost de ghicit în acea proeminență

aproape disparentă de lângă piciorul drept al zeului, între el și acolitul purtător de faclă. Sus, la dreapta și la stânga capului lui Mithras, două busturi: de sigur *Sol* (la stânga, de recunoscut după chlamys) și *Luna*. La stânga lui *Sol*, corbul, la dreapta de *Luna*, *Mithras* πετρογενής, cu mânile ridicate, în dreapta ținând un cuțit, iar în stânga o faclă. Pe câmpul reliefat de sus, înalt de c. 0.07 (spre mijloc e rotunjit în formă de boltă), se observă în săpătură mai slabă ca pe câmpul de mijloc, dela stânga la dreapta, ce urmează: 1° Mithras ducând în spate taurul, pe care-l ține de picioarele de dinapoi, 2° Mithras călărind pe taur, 3° Mithras ca arcaș, cu un personaj care se pleacă înaintea lui îngenunchind pe o stâncă, 4° taurul în căsuță. Pe câmpul de jos, înalt de c. 0.06, încă mai slab reliefat ca cel de sus, deosebim dela stânga la dreapta: 1° Mithras cu Sol, care îngenunche înaintea lui, 2° Mithras și Sol odihnind pe un pat (scena banchetului), 3° Sol invită pe Mithras în carul său, 4° o figură nedeslușită șezând și părând a ii încolăcită de un șearpe (după Cumont, ***Monuments figurés***, passim, Okeanos). (V. fotogr. de pe planșa VII, nr. 1).

23. Figură de fântână din calcar, reprezentând pe Mithras πετρογενής, înaltă de 0.70, groasă (la soclu — diametrul acestuia) de 0.35. Inălțimea figurii, 0.20. Capul și gâtul zeului lipsesc. Găsită pe malul pârâului care curge prin mijlocul satului Reșca, iar în vechime curgeà tot prin mijlocul orașului Romula,—acum în Muzeul Național (v. fotogr. de pe planșa VI, nr. 3). Stânca din care răsare Mithras e stilizată ca o îngrămădire de blocuri de piatră. Zeul stă în stâncă până la șolduri. Mânile sale nu sunt ca de obiceiu ridicate (cf. Cumont, *o. c.*, II, p. 202, 227, 319 și passim, cf. și I, 163, precum și, de altfel, însuș relieful nostru dela Romula, descris mai sus, sub nr. 22), ci odihnesc pe stâncă (așà ca la Cumont, p. 371, fig. 273, unde însă numai mâna stângă cu facla stă pe piatră, în vreme ce dreapta e ținută deasupra capului). In mâna dreaptă zeul ține un obiect vălurit, care ar puteà fi foarte bine o faclă, în stânga ține un cuțit. Inaintea pântecelui lui Mithras e săpat chiar în stâncă un ὀμφαλός *(umbilicus terrae)*. Supt *umbilicus* se vede o deschidere rotundă de fântână (cu diametrul de 0.09). Partea de jos a soclului de stâncă prezentă în mijloc o suprafață netedă geometrică de forma aproximativă a unei *tabula ansata*, care însă a rămas nesfârșită și nescrisă (pe ea trebuià să fie numele dedicantului cu *volum posuit*). Micul monument erà alipit la o clădire deosebită, intru cât spatele so-

clului e lăsat neprelucrat. (Cevâ analog, dar nu complet la Cumont, *o. c.*, II, mon. 102, p. 259 și deplin dar cu deschidere pătrată, iar nu rotundă, pentru curgerea apei, mon. 225 *f.* p. 330, cf., p. 162).

24. *Ara* de piatră nisipoasă cu profile de cap și soclu îngrijit lucrate, sfărâmată în patru bucăți, cari însă se potrivesc exact una la alta și alcătuesc un tot deplin. Monumentul e, în ce privește înfățișarea actuală ca întreg, foarte stricat: din partea de sus a lui lipsește la stânga mai mult de jumătate, deasemenea la dreapta, atât din inscripție cât și mai ales din soclu; profilele laterale sunt cu totul retezate. Fața dindărăt este lăsată nelucrată. (V. fig. 10 și. fot. de pe pl. VI, nr. 1). Inălțimea altarului, 0.68, lățimea lui, 0.265 — 0.270 (fața anterioară se subțiază puțin spre bază!), gro-

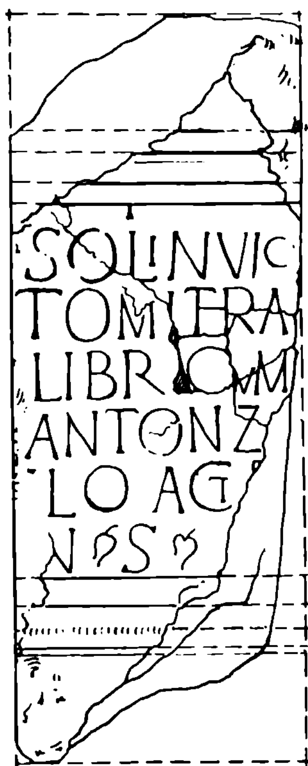

Fig. 10.

simea la profilul de sus 0.38, la soclu 0.395, la mijloc 0.28. Inălțimea literelor 0.045—0.050, în ultimul rând 0.040. Găsit în ruinele

dela Romula, acum în Muzeul Național. Vrednic de însemnat e suprapunerea unui mic I deasupra lui O și L, în rândul întâiu.

Soli Invicto Mithra[e] libr(arii) cum Anton(io) Z[oi]lo act(ario) [p(rae)p(ositi)] n(umeri) S(urorum) [s(agittariorum)] sau *[p(osuerunt)]*.

N in rândul 6 este sigur.

Că Zoilus a fost un *actarius (praepositi) numeri* (cf. v. Domaszewski, *Rangordnung des Röm. Heeres, s. v.*) și anume al unui ***numerus Surorum sagittariorum***, nu e o simplă ipoteză epigrafică. Ci noi tocmai cunoaștem sigur această trupă în Romula din alte mărturii. In CIL. III, 8032 (=1593) apare la Romula un ***immunis ex numero Surorum sagittariorum***, adică fără îndoeală un ***librarius*** ca în inscripția noastră (cf. v. Domaszowski, *o. c.*, p. 39 și CIL. XIV 2255 *ap.* Dom., p. 258: ***Minervae Augustae ... Aurelius Victorinus actarius cum immunibus librariis*** (ai unei ***legio***), deci tot dedicația unui *actarius* în tovărășia subordonaților săi ***librarii)***; în CIL. III, 8074[28], 14216[30-31], etc., vedem că ***numerus Surorum***, împreună cu alte trupe ale Daciei Malvense, ridică lagărul dela Slăveni, care e în apropierea Romulei. Indoios rămâne numai sfârșitul inscripției. Pe piatră se pare că a urmat în rândul 6, după N⸭S nu un alt S ci mai de grabă un P. De asemenea în r. 5 după ACT și urmele unui P, e problematic dacă a mai urmat un P (firește mai mic, ca T în ACT), sau nu. După caracterul literelor inscripția e încă din secolul al II-lea.

25. Fragment din partea dreaptă de mijloc a unei plăci de marmoră, înalt de 0.16, lat de 0.16, gros de 0.02. Găsit în ruinele dela Reșca, acum în Muzeul Național. Din reprezentarea reliefată pe marmoră s'a mai păstrat în deajuns pentru a reconstitui caracterul scenei figurate. Vedem la stânga jumătatea din stânga a trunchiului unei figuri bărbătești, îmbrăcate cu o mantie aruncată peste umărul și brațul stâng, și lăsând pieptul gol. Mâna stângă a acestei figuri ține hățurile cailor unei *quadriga*, care gonește spre dreapta. Dintre cai se văd numai trei; picioarele lor dindărăt lipsesc. Subt cai se observă capul unui câine care aleargă lătrând. In fund pe o înălțime se vede partea de jos, draperia și picioarele, unei figuri femeiești. (V. fotogr. de pe planșa VIII, nr. 1). Avem deci înaintea noastră scena răsăritului Soarelui: Helios, conducătorul carului solar, cu Eos sau Selene, ca însoțitoare.

Pentru cultul Soarelui în Romula, trebue să adăogăm că mai erau cunoscute încă de demult și au fost reproduse de Cumont, *o. c.*, II, p. 278 sqq. mai multe monumente mithriace dintr'un ***mithraeum*** de aici, iar cele patru documente nouă, comunicate azi, continuă și completează în chip interesant știrile mai vechi pomenite, aducând fapte nouă atât cu privire la acest cult cât și în general la vieața romană, civilă și militară din Romula.

26. Fragment de olană, înalt de 0.18, lat de 0.20, gros de 0.025, cu o stampilă mare, invers scrisă, lungă, atât cât e păstrată, de 0.185 și lată de 0.048. Inălțimea literelor 0.04, înălțimea muchii de încheiere a olanei cu cea alăturată 0.048 (pe din afară și pe dos), 0.025 (pe dinlăuntru, la fața cu stampila); înălțimea totală a muchii pe partea ei interioară 0.053. (V. fotogr. de pe planșa VIII, nr. 2). Găsită în ruinele dela Romula, acum în Muzeul Național.

Fig. 11.

Nu pot ceti această stampilă decât în felul următor:

Leg(io) V M(acedonica), s(chola) c(ivium) Ro[m(anorum)....].

E drept că în Illyricum nu avem până acum știri monumentale despre atari ***scholae civium Romanorum*** în lăuntrul organizației militare legionare, ci numai ***scholae*** de caracter pur soldățesc, ca de pildă ***scola speculatorum legionum I et II Adiutricium,*** din a. 228, în Aquincum: CIL. III 3524, sau în Africa, ***schola optionum*** din Lambaesis: CIL. VIII 2554 (1), — dar îndreptățirea existenței unui atare ***collegium militare*** ca cel din Romula, după cetirea mea, mi se pare totuș destul de evidentă, pentru ca să propun lectura de mai sus chiar fără analogii precise din alte părți. Că acum apar la Romula cărămizi de ale legiunii ***V Macedonica,*** nu trebue să ne mire, căci astfel de cărămizi se găsesc în toate părțile Daciei Malvensis (cf. d. p. CIL. III, 14216[24]), și, ceeace e mai important, chiar în Slăveni, lagărul de pe ***limes***-ul alutan așă de apropiat de

(1) Cf. p. 1079 din CIL. VIII, subt ***collegia militaria*** alte exemple de ***scholae*** cu caracter militar.

Romula și în legături așà de strânse cu acest oraș, precum am constatat și mai sus.

IV. **Sucidava** (Celei).

Inscripția care urmează, arată că la Celei în Romanați nu a fost *Malva*, precum s'a admis de mulți, ci *Sucidava*, precum reieșià și din *Not. Dign. Or.* (XLII, 39) și din Procopius *(De aedif.* IV, 6, 34 ed. Haury, 1913) și precum a observat și Tocilescu îndată după descoperirea inscripției și potrivit ei și-a schimbat părerea de mai înainte că la Celei ar fi fost Malva (*Monumente epigrafice și sculpturali*, I, 2, p. 636, București 1908).

Inscripția n'a fost încă până azi sistematic publicată, ci a fost numai notată, de Tocilescu, *l. c.*, și de mine cu diferite prilejuri, dar în special în *Cetatea Ulmetum*, Analele Academiei Române, XXXIV 1912, Mem. Secț. Ist., p. 498 și passim.

27. Lespede de calcar, ruptă în partea stângă: colțul de sus din stânga lipsește. Inălțimea 0.54, lățimea actuală 0.83 (lipsesc încă

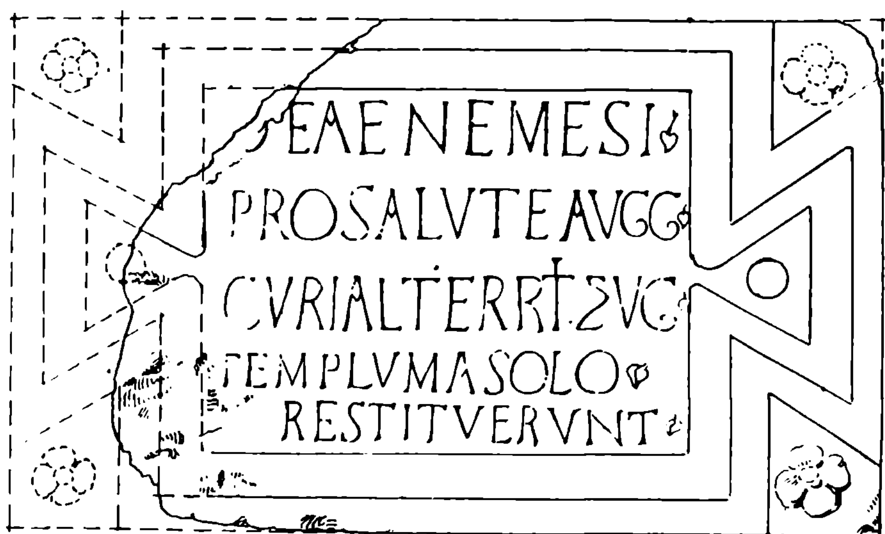

Fig. 12.

vreo 0.09), grosimea 0.14. Inălțimea literelor în primele trei rânduri c. 0.057, în ultimele două c. 0.045. Fața cu inscripția, prelucrată ca *tabula ansata*. In *ansae* simple proeminențe rotunde, în colțurile

dela *ansae* foi grupate ca rozete. Profilare îngrijită. Găsită în ruinele castelului care se află la SE de orașul civil antic, pe o înălțime imediat deasupra Dunării,—acum în Muzeul Național. (V. fig. 12 și planșa VII, nr. 2).

[D]eae Nemesi pro salute Aug(ustorum) (duorum) curial(es) territ(orii) Σuc(idavensis) templum a solo restituerunt.

Asupra însemnătății acestei inscripții din punctul de vedere al organizării diferitelor ***territoria*** ca unități politice autonome de caracter quasi-municipal, cu un ***ordo*** de ***curiales*** (aleși din toți acei ***vici***, cari alcătuiau teritoriul) ca senat, și cu ***quinquennales*** ca magistrați supremi (aleși printre diferiții ***magistri*** de ***vici*** de pe ***territorium),*** am insistat mai de aproape în ***Cetatea Ulmetum*** I, *l. c.* Pomenesc aici pentru comparație imediată numai CIL. III, 12491, din Ulmetum, cu un ***loci princeps, quinquennalis territorii Capidavensis*** și comunicarea mea ***Descoperiri nouă în Scythia Minor, Analele Acad. Rom.*** XXXV, 1913, Mem. Secț. Ist., p. **503,** inscripția din Noviodunum: ***cura(m) agent(ibus) Ti(berio) Cl(audio) Valent(e) q(uin)q(uennale) et Celsio Ccleriau(o) et Cl(audio...) mag(istris),*** privitoare la ***territorium Noviodunense.***— Ceeace aș vrea să stabilesc acum, e faptul că orașul civil antic de subt actualul sat Celei s'a chemat în adevăr Sucidava, iar nu Malva, cum s'a presupus de unii, chiar după descoperirea inscripției noastre și anume pe motivul că Sucidava va fi fost numele castelului ori a unei localități mai mărunte, pe când puternica și importanta cetate cu clădiri monumentale și ziduri inexpugnabile, pe care o constatăm la Celei așâ de înfloritoare cum poate nu mai o alta în toată Dacia Malvensis, n'a putut fi decât însăș capitala provinciei, ***Malvum*** ori ***Malva,*** numele nou, roman, având a caracterizà așezarea nouă și înfloritoare de aici, și eliminând eventualul nume enchoric al vechiului sat modest dacic, ***Sucidava.***—Inscripția noastră fixează două lucruri: 1° că numele Sucidava e întrebuințat continuu aici și în vremea de înflorire a vieții romane în Dacia (inscripția noastră nu poate fi în nici un caz mai târzie ca mijlocul secolului al III-lea), prin urmare ipoteza numirii duple daco-romane a localității este cu totul problematică, și 2° inscripția nu pomenește ***localitatea*** Sucidava, ci ***teritoriul*** Sucidava; acest lucru e hotărîtor atât pentru denumirea localității antice dela Celei, cât și pentru organizația vieții civile romane în acest ținut. In adevăr dacă orașul civil de subt satul

Celei s'ar ii numit altfel decât *Sucidava*, teritoriul nu s'ar li putut numi sucidavens, *ci după localitatea civilă importantă de care iuridic-civil atârnă:* centrul teritoriului sucidavens eră în oraşul roman dela Celei: aici se adunau curialii şi rezidau quinquonnalii teritoriului.—Cum se face însă că un centru aşâ de important nu se arată a ii fost *municipium* cu *territorium municipii*, ci pare a fi fost numai un simplu *vicus*, făcând el însuş parte din organizaţia quasi-municipală a unui *territorium* rural? Cred că avem a căutà explicarea acestui fenomen în prezenţa garnizoanei care rezidà în permanenţă în castelul *Sucidava*, capul de pod al centrului militar *Oescus* de pe malul drept al Dunării. Prezenţa continuă a autorităţilor militare cari îşi aveau aici pentru *castellum* un *territorium* special, şi deci supraveghiau, întocmai ca la Capidava, destul de lax, dar totuş efectiv, vieaţa civilă din diferiţii *viei* de pe teritoriul lor, sau de pe cel învecinat cu al lor şi devenit în cursul vremii autonom şi quasi-municipal, tot ca cel dela Capidava, a împiedecat şi aici ca şi acolo, întemeierea unui *municipium*, deşi înflorirea vieţii romane aici ar fi justificat pe deplin o atare creaţie.

Cât de departe s'a întins *territorium Sucidavense* e, fireşte, greu de hotărît; nu e însă exclus ca la Nord să se fi mărginit cu celalalt teritoriu important, însă de caracter deosebit, municipal, stăpânit şi administrat din *municipium* şi apoi *colonia Romula*, ca centru politic civil.

Ca observaţie de caracter secundar,— la *Σucidava* cu Σ în loc de S, cf. şi CIL. III, 14413 *vicus Σiamaus* (din Ostrov, la Vest de *Oescus*) şi cele arătate de mine în *Cetatea Tropaeum*, Bucureşti 1912, p. 31 sq., unde am exprimat părerea că Σ trebue să corespunză cu un thraco-dacic *Ş*, care nu se puteâ redà cu latinescul S.

28. Mic fragment dintr'o placă de marmoră, înalt de 0.15, lat de 0.085, gros de 0.015. Găsit la Celei, acum în Muzeul Naţional. (V. fotogr. de pe planşa X, nr. 3). Relief a cărui parte stângă şi inferioară lipseşte. O figură femenină intr'o haină lungă, fără mâneci, sumeasă de două ori, în vedere de faţă, odihnind pe piciorul drept, întinde mâna slângă, care ţine un obiect lunguieţ, poate o faclă, deasupra unei *ara*. Antebraţul drept lipseşte. Relieful are probabil un caracter votiv, în legătură cu Diana-Hecate, sau vreo altă divinitate femenină. Lucrare slabă.

29. Fragment de cărămidă cu următoarea stampilă (pe cât e pă-

strată) lungă de 0.11, lată de 0.035. înălţimea literelor de 0.022—0.025. Găsit la Celei, acum în Muzeul Naţional (v. desemnul din figura 13).

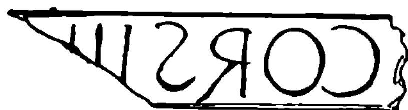

Fig. 13.

O *cohors III* în Sucidava (Celei) eră propriu zis până acum necunoscută; dimpotrivă, din Corabia, la c. 4 km. spre Răsărit de Celei se adusese la Muzeul Naţional o cărămidă cu COH III BRIT. Este însă sigur că acea cărămidă din Corabia nu poate fi de acolo, întru cât la Corabia nu există nici o aşezare antică, ci din apropiatul Celei. Astfel deci, stampila cărămizii găsite în ruinele dela Celei, chiar de mine, e de completat fără îndoeală astfel: CORS III BRIT şi de cetit astfel: *cohors III Brittonum* (cf. Cichorius, *s. v.*, la P.-W., IV, 264).

V. **Deasa** (jud. Dolj), în faţa anticei **Ratiaria**.

Dela Deasa, capul de pod, dacic, al Ratiariei, nu aveam până acum nici o ştire, căci CIL. III, 1587 *a* nu este de acolo, ci precum se vede din 6219, dela Ghertina lângă Barboşi, la gura Siretului. Că la Deasa totuş a existat de fapt o aşezare antică, arată numeroasele descoperiri mărunte făcute acolo, dintre cari pentru ştiinţă nu s'au salvat decât următoarele două, păstrate azi în Muzeul Naţional.

30. Statuetă de bronz, pe cât e păstrată înaltă de 0.165, turnată plină. Jos statueta e frântă; lipseşte piciorul drept dela glesnă şi piciorul stâng dela genunchi. (V. fotogr. de pe planşa IX, nr. 1 *a* şi *b*). *Iupiter Dolichenus* în obicinuitul habitus şi reprezentarea tradiţională: bărbos, cu căciula frigiană pe cap, în armură romană, cu dreapta ridicată în sus (securea duplă lipseşte),—cu stânga lăsată în jos şi puţin îndepărtată de corp ţinând fulgerul. Dacă zeul a stat pe un taur, aşă precum e de obiceiu reprezentat, sau nu, nu se mai poate stabili din pricina mutilării statuetei în partea ei de jos. E totuş probabil că şi în acest caz tradiţia a fost păstrată şi zeul a fost reprezentat stând în picioare pe spatele unui taur, astfel că

întreaga grupă din care nu ni s'a păstrat decât corpul zeului a alcătuit un destul de respectabil *ex voto*, înalt de c. 0.3 m. Lucrarea e destul de primitivă, de caracter provincial.

31. Vultur de bronz, turnat plin. înalt de 0.105. Lucrare naivă şi schematică; corpul vulturului e cu totul turtit, ca şi cum ar fi fost lucrat în lemn dintr'o aşchie îngustă. Aquila ţine în ghiare fulgerul; e deci indicată ca pasărea sacră a lui Iupiter şi a armatei. Figura aveâ la capătul de jos o prelungire în formă de cuiu turtit, probabil în vederea fixării ei pe un lemn de steag. (V. fotogr. de pe planşa VIII, nr. 3 şi 5).

VI. Devesel (jud. Romanaţi).

Pe drumul roman care plecà dela *Sucidava* (Celei) spre Nord trecând prin localităţile actuale Frăsinet şi Devesel, spre a ajunge la *Romula* (Reşca), s'au constatat încă de mai înainte diferite resturi antice la S de Brastaveţ şi la E de Frăsinet. Dela Devesel nu aveam până acum nimic. Prin descoperirea întâmplătoare făcută anul acesta în ziua de 10 Maiu de mai mulţi locuitori din Devesel, cari săpau pe locul altuia o groapă pentru strâns apă, se fixează sigur încă o *statio* a acestui important drum roman prin Dacia Malvensis, anume cea dela Devesel (1). Acest fapt are ca urmare şi o schimbare a traseului admis în CIL. III S. harta IV şi V, în sensul devierii căii romane simţitor spre V în părţile Deveselului şi Caracălului.—In groapa făcută de locuitori s'au găsit la o adâncime de 1.50 m. mai multe cărămizi romane, dintre cari trei au fost trimise ca probe la Muzeul Naţional, precum şi o figurină de bronz trimeasă de asemenea la Muzeu, şi pe care o voiu descrie îndată.—Cărămizile sunt foarte bine lucrate şi arse şi de trei tipuri: unul pătrat, subţire de c. 0.05 şi având, după înfăţişarea fragmentului trimis, dimensiunile de c. 0.45 pe 0.45; altul tot pătrat, sau aproape pătrat, gros de 0.07 şi având după înfăţişarea fragmentului c. 0.50×0.50; iar al treilea tip, dreptunghiular prelungit, gros de 0.085, are lăţimea de 0.155 pe o lungime aproximativă (la un capăt e rupt) de 0.45. Avem deci

(1) Actele oficiale (procesul verbal al jandarmilor şi comunicarea prefecturii), în arhiva Muzeului Naţional. Mulţumim şi cu acest prilej Prefecturii de Romanaţi pentru bunavoinţa arătată.

înaintea noastră cărămizi din vremea bună romană și cari au trebuit să servească la ridicarea unei însemnate clădiri aici la Devesel.

32. Cât privește statueta de bronz, turnată massiv și lucrată foarte primitiv, ea e stilizată ca o hermă, care aveà a fi fixată pe un alt obiect. Inălțimea totală a figurinei, cu tot cu piciorul în formă de cuiu în patru colțuri, e de 0.105, iar numai până unde încetează forma umană, 0.058.

Figurina reprezentă o divinitate masculină de caracter agrest, cu pârul și barba mare, cu două coarne mici pe frunte, deasupra cărora e închipuită, se pare, o cunună, și cu un *phallus* exagerat. Corpul zeului e acoperit cu o mantie scurtă, care e ținută cu mâna stângă mult ridicată deasupra *phallus*-ului. Mâna dreaptă, pe piept, e ținută cu degetul arătător pe barbă. Capul figurii e întors mult spre stânga (*r.* dreapta figurii). (V. fot. de pe planșa VIII, nr. 4).

După indicarea simbolului productivității și abundenței, figura e un *Priapus*, dar de gen syncretistic, de altfel așà cum e și de așteptat în vremea elenistico-romană și mai ales romană-imperială; sunt amestecate aici și elemente din tipul de *Hermes* și elemente ale tipului lui *Pan*. E un fel de *Priapus Pantheus*, așà cum tocmai o inscripție din Dacia noastră, dela Apulum, pusă în a. 235, îl caracterizează: *Priepo Pantheo*.... ....(doi) *aediles coloniae Apuli dicaverunt* (CIL. III, 1139).

Figurina erà folosită ca o reprezentare de bun augur, aducătoare de noroc, în toate, dar mai ales în întreprinderile productive ale vieții rurale.

VII. **Racovița-Copăceni** (cf. CIL. III, p. 2249).

33. Fragment dintr'o statue de bronz de mărime peste cea naturală (dimensiunile bucății, în diametru, c. 0.16×0.16), găsit în lagăr cu prilejul săpăturilor făcute de Tocilescu, acum la Muzeu. E o parte din fruntea și creștetul capului statuei. Pârul este stilizat în felul buclat, cu cârlionți, caracteristic epocei Antoninilor (v. fotogr. de pe planșa X, nr. 4). Intreaga statue a reprezentat fără îndoeală pe un împărat și anume de pe la mijlocul secolului al II-lea (cf. CIL. III, *l. c.*, inscripțiile inaugurale puse subt Hadrian și Antoninus Pius). Lucrare îngrijită.

VIII. Bălănoaia (jud. Vlaşca).

34. In ziua de 5 Aprilie a anului trecut, cinci locuitori din satul Bălănoaia (la NV de Giurgiu), căutând probabil o comoară într'o măgură *(tumulus)* de lângă sat, au găsit la o adâncime de 2.50 m. un vas de bronz de c. 0.44 m. în diametru, în forma unui *crater* puţin înalt, având două toarte stilizate la punctele de atingere cu buza vasului, în capele de *Sileni*. Piciorul vasului lipseşte. Corpul vasului a fost înaintat Muzeului Naţional de prefectura de Vlaşca (v. fotogr. de pe planşa X, nr. 1 şi 2).

Prezenţa vasului intr'un *tumulus* arată o întrebuinţare de caracter funebru. Raportul învăţătorului din sat către Minister arată că vasul «erà plin», când a fost găsit, «cu pământ mai moale şi mai afânat decât cel dimprejur», ceeace ar indicà întrebuinţarea lui ca urnă funerară. — Totuş originar vasul, care e evident o lucrare greacă dinainte de Hristos, ajunsă la noi prin export şi folosită de Dacii noştri în scopuri probabil analoage cu cele din lumea elenică, are un caracter sacru, în legătură cu cultul lui Dionysos. Fie că a fost chiar un *ex voto*, fie că aveà numai motivul sacru al unui atare obiect, craterul nostru prezentând pe toartele sale figura *Sileni*-lor de tip ionic, cari erau personagiile divine cele mai caracteristice pentru cultul zeului viţei de vie, se arată a fi fost făcut dela început în vederea utilizării lui la împrejurări special condiţionate de cultul dionysiac: serbări şi banchete în onoarea zeului. Thracii însă şi Dacii noştri erau tocmai, de acasă dela ei, adoratori ai lui Dionysos. Astfel arta greacă a vasului corespunde propriu zis unui conţinut sufletesc indigen, original. Că vasul a ajuns apoi într'un *tumulus*, nu e de mirare. Şeful dacic, care l-a folosit în vieaţă, şi l-a luat cu el şi după moarte. Dionysos erà doară zeul care mai mult decât oricare altul steteà în legătură cu trecerea din vieaţă la moarte, asigurând pe credincioşii săi de nemurirea sufletului.

IX. Luciu (jud. Ialomiţa).

La gura Ialomiţei, în faţa Hârşovei (vechiul *Carsium)* există o aşezare antică, ca un cap de pod dacic al Carsiului scythic, poate chiar şi cu un lagăr al unui *numerus Surorum sagittariorum* (CIL. III, 7493). La 10 km. spre Vest de Gura Ialomiţei se află satul Luciu, unde s'a găsit încă de demult următorul obiect rămas

până azi inedit, de altfel ca atâtea altele, în colecțiile Muzeului Național.

35. Lampă de bronz cu o cruce mare deasupra toartei, având diametrele orizontale de 0.170 pe 0.70 și înălțimea de 0.105 la cruce și 0.055 la capac. Toarta care e perfect rotundă e continuată in sus de crucea aproape verticală, de formă veche bizantină. Capacul lămpii e stilizat în formă de stridie. Fundul lămpii are în interior o adâncitură prelungită ca un cuiu, gol pe din lăuntru, în mijlocul corpului ei, pentru a servi la fixarea lămpii pe un candelabru ascuțit. Lucrare bună din sec. V—VI. (V. planșa IX, fig. 2 *a* și *b*).

Originea lămpii nu e greu de ghicit: la Răsărit, peste Dunăre, înfloriâ încă in sec. V—VI cultura romano-creștină. De acolo a ajuns și lampa de bronz dincoace la noi în cutare sat romano-barbar din părțile Luciului de azi.

Cu acestea încheiu comunicarea de azi, rămânând ca la alt prilej să comunic încă vreo câtevâ știri din Dacia Malvensis, cari azi nu-și puteau găsi aici un loc potrivit.

IN LOC DE REZUMAT.

Principalele rezultate ale descoperirilor și cercetărilor de mai sus fiind cuprinse în articolul meu *Neue Funde in Rumänien*, care apare simultan în *Jahrbuch des K. Deutschen Archäologischen Instituts*, Bd. XXVIII *Archäologischer Anzeiger*, 1913, 3,—nu mai dau aici obicinuitul rezumat francez, cu care însoțesc toate comunicările mele, în vederea folosirii lor de învățații din Apus.

Fig. 1. — Inscripţie onorară a oraşului antic Drobeta pentru împăraţii M. Aurelius şi Commodus — T.-Severin.

Fig. 2. — Inscripţie onorară a oraşului antic Drobeta pentru împăraţii Septimius Severus şi Caracalla. — T.-Severin.

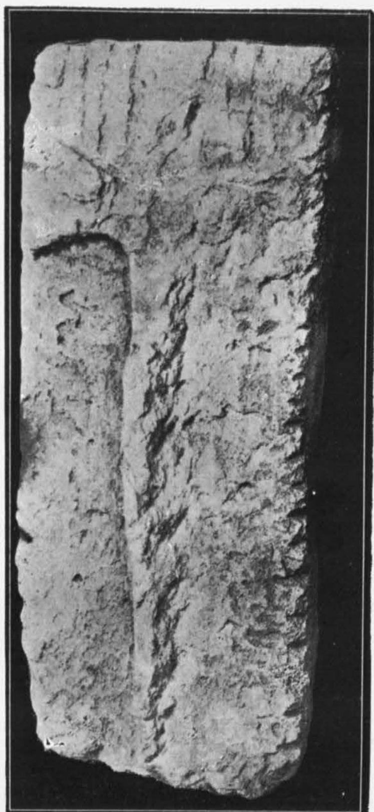

Fig. 1.—Piatră de mormânt cu semnul crucii. — Turnu-Severin.

Fig. 2. — Altar păgân prelucrat cu semnul crucii în epoca creştină. — Turnu-Severin.

Fig. 3.— Fragment de inscripţie latină, cu menţiunea senatului oraşului Drobeta. — Turnu-Severin.

Fig. 4. — Fragment de inscr. latină. — Turnu-Severin.

Fig. 5.—Fragment dintr'o inscripţie onorară. — Turnu-Severin.

Fig. 1. — Relief reprezentând un Eros pe un delfin, cu animale fantastice de mare. — T.-Severin.

Fig. 2. — Cărămidă cu stampila orașului antic Dierna. — Turnu-Severin.

Fig. 3. — Cărămidă cu inscripție. — Turnu-Severin.

Fig. 1. — Relief reprezentând pe Zeus. — T.-Severin.

Fig. 2. — Torso al zeiţei Venus. — Turnu-Severin.

Fig. 3. — Cărămidă cu inscripţie. — T.-Severin.

Fig. 4. — Geniu funerar. — T.-Severin.

Fig. 1 *a* și *b*. — Statuete de genii funerare. — T.-Severin.

Fig. 2. — Fragment de diplomă militară (*a*, partea externă, *b*, partea internă). — Răcari.

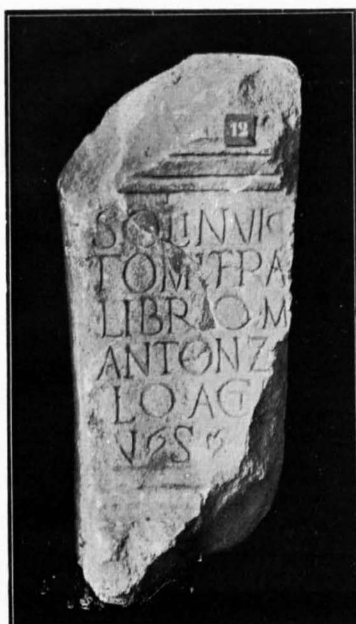

Fig. 1. — Altar închinat zeului Mithras. — Reșca.

Fig. 2. — Partea anterioară a unui hippocamp; bronz. — Răcari.

Fig. 3. — Figură de fântână reprezentând pe Mithras născut din stâncă. — Reșca.

Fig. 4. — Statuetă de bronz a zeiței Minerva. — Răcari.

Fig. 5. — Candelabru de bronz. — Răcari.

Fig. 6. — Statuetă de bronz a lui Herakles. — Răcari.

Fig. 1. — **Relief** de marmoră cu sacrificiul mithriac. — Reșca.

Fig. 2. — Inscripția de reclădire a unui templu al zeiței Nemesis. — Celei.

Fig. 1 *a*. — Statuetă de bronz a lui Iupiter Dolichenus. Din faţă. Deasa. (Dolj).

Fig. 1 *b*. — Statuetă de bronz a lui Iupiter Dolichenus. Din spate. Deasa. (Dolj).

Fig. 2 *a*. — Lampă creştină de bronz. Din faţă. Luciu (Ialomiţa).

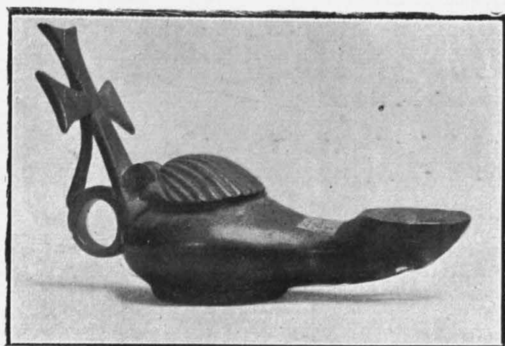

Fig. 2 *b*. — Lampă de bronz Din profil. Luciu (Ialomiţa).

Fig. 1. — Vas de bronz găsit în com. Bălănoaia (Vlașca).

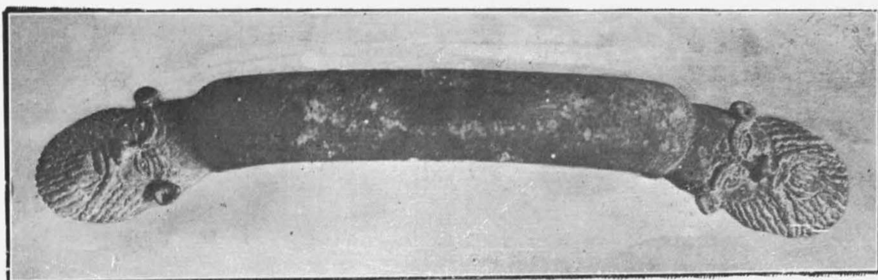

Fig. 2. — O toartă a vasului de mai sus.

Fig. 3. — Relief de marmoră. Celei.

Fig. 4. — Fragment dintr'o statue de bronz (regiunea frontală). Racovița-Copăceni.